

I. ^aCONSTITUTIONES CONVENTUS GENERALIS REGNI^a

[A. Tekst z 1510 r.]

[B. Tekst z 1524 r.]

Sigismundus Dei gratia etc., significamus per praesentes universis et singulis, per et intra regnum nostrum cuiuslibet status et conditionis existentibus subditis nostris, sincere et fidelibus nobis dilectis, et praesertim [in terra]^b N. constitutis, quia dum conventum generalem Pyotrkoviae et in pro festo sanctae Agnetis proxime praeterito [21 I 1570] cum consiliariis nostris status utriusque ac cum nuntiis terrarum pro ordinanda defensione adversus infideles celebrandum indixissemus eundemque celebraremus, supplicatum tunc nobis est ab omnibus, ut primum prospiceremus matureque provideremus, quatenus ea, quae domi ac intra regnum reformatione, tam pro conservanda publica et privata iustitia, quam etiam ea, quae a vetustis constitutionibus aberrarent, indigerent, reformarentur et in eum ordinem auctoritate nostra reponerentur, ut peramplius omnis ambiguitas in his, quae agenda sunt, sive in his, quae cavenda sunt, tollatur. Supplicatione itaque eadem permoti, quaedam vetera in suum statum restituimus et quaedam nova, quae partim temporalia, partim aeviterna esse volumus, et in articulos sequentes redegimus, ut in notitiam omnium tanto commodius veniant et cognita observentur diligentius, atque in executionem, quorum interest, sine ulla tergiversatione sub poenis decretis et interpositis ponantur.

[1]. **De transitu ad bellum extra fines regni^c.** Decrevimus, consiliariis nostris censentibus, terris omnibus dandas esse litteras, quod absque nobis ad bellum extra fines regni ire non teneantur, et quod haec profectio in Valachiam, anno praeterito cum errore totius regni facta, non debet in sequelam duci nec debet iuribus communibus regni officere¹.

[2]. **De uniendis Lithuaniae et Prussiae terris ad ferenda onera regni.** Cum compertum ab omnibus habeatur, quod virtus unita fortior solidiorque esse consuevit ipsa divisa, promittimus nos operam duros, ut magnum ducatum Lituaniae terrasque Prussiae et alias terras, in

^{a-a} Constitutiones Petricovienses anni 1510 MK₂, t. 24, k. 272-277; Constitutiones conventus Pyotrkoviensis de anno Domini millesimo quingentesimo decimo w drukach z 1524 r.; Constitutiones conventus Petricoviensis anno domini millesimo quingentesimo decimo VL.

^b Słowa omyłkowo opuszczone w MK₂.

^c Rubryki wyodrębnione zostały graficznie w wydawnictwie O. Balzera. Wyodrębnienie graficzne (różnymi rodzajami czcionki) występuje też w VL.

¹ Por. niżej p. III, oraz konstytucje sejmowe z 1511 r., p. II.

finibus regni consistentes, ad unionem redigamus, et quantum possibile factu erit, onera omnibus communia communiter ferenda, simulac monetam aequalem communiter recipiendam imponemus; praesertim dum conventum utrisque dominiis praefatis ad hoc perficiendum constituerimus.

[3]. **Spacia determinata, quibus conventus particulares se sequi debeant.** Providentes, ut conventus particulares debito modo celebrari, dum opus est, valeant, promittimus cancellariae dare informationem, ut eos opportunis locis et debitis temporibus litteris praescribant, et praesertim, ut conventum Szredensem duabus septimanis ante Colensem, et subinde Pyotrковиensem octo diebus constituere meminerint.

[4]. **De negligentibus conventiones.** Decrevimus etiam, quod episcopi, palatini, castellani et ceteri officiales teneantur interesse conventibus terrestribus, et in Maiori Polonia Colensi, et in terris Cracoviensibus Novae Civitatis, sub poenis. Episcopi namque soluturi sunt pro poena marcas quadraginta, si se legitima excusatione in eodem conventu non excusaverint. Palatini vero et primarii castellani solvere tenebuntur, si se temerarie absentaverint et legitima excusatione se ibidem in conventu non excusaverint, marcas viginti. Similiter castellani minores solvent pro absentia decem marcas, fisco regio applicandas, si se non excusaverint non vaga, sed legitimi impedimenti excusatione. Et poenae praefatae fisco nostro regio irremissibiliter applicabuntur.

[5]. **De artificibus et institoribus.** Querelis communiter omnium subditorum nostrorum finem imponere volentes, decrevimus et auctoritate nostra mandabimus, ut palatini officia sua exerceant circa artificia ordinanda, statuto veteri innitendo²; et in aliis rebus ad suum officium pertinentibus, communi utilitati et iustitiae provideant, ne in mensuris et pretiis homines graventur, et ne iudicia, ipsis non curantibus, cum detrimento communis iustitiae temporibus debitis negligantur. Qui quidem palatini formam artificibus rei fiendae et pretium imponere debent. Si quis vero alia inusitata forma res mechanicas habere voluerit, eas sic solvet, uti cum artifice convenire

Tempora determinata, quibus conventus particulares sequi debeant. Providentes, ut conventus particulares debito modo celebrari, dum opus est, valeant; promittimus dare cancellariae informationem, ut eos opportunis locis et debitis temporibus litteris praescribant, et praesertim, ut conventum Szredensem, duabus septimanis ante Colensem, et subinde Petricoviensem octo diebus constituere meminerint.

Poenae statuta contra non venientes ad conventus. Decrevimus etiam, quod episcopi, palatini, castellani et ceteri officiales teneantur interesse conventibus terrestribus, et in Maiori Polonia Colensi, et in terris Cracoviensibus Novae Civitatis Korczyn [...] ^d.

Ut palatini provideant, ne in mensuris et pretiis rerum venalium homines graventur et iudicia temporibus statutis non negligant[ur]. Querelis communiter omnium subditorum nostrorum finem imponere volentes, decernimus et auctoritate nostra mandamus, ut palatini officia sua exerceant circa artificia ordinanda, statuto veteri innitendo, et [in] aliis rebus ad suum officium pertinentibus, communi utilitati et iustitiae provideant, ne in mensuris et pretiis homines graventur, et ne iudicia, ipsis non curantibus, cum detrimento communis iustitiae temporibus debitis negligantur. Qui quidem palatini formam artificibus rei fiendae et pretium imponere debent. Si

^d Dalej jak w tekście z 1510 r.

² Por. na ten tenate statut warcki z 1421 r. [w:] *Polskie statuty ziemskie*, s. 128 (31) (statut nowokorczyński z 1465 r. (ibidem, s. 140, art. 12); statuty piotrkowskie z 1496 r., łącznie z zawartym tam tekstem przywilejów nieszawskich (por. wyżej: statuty piotrkowskie z 1496, art. 32 i 68); konstytucje sejmu radomskiego 1505 (por. wyżej, 1505, I. art. 19).

poterit. Haec autem constitutio non solum in nostris civitatibus et oppidis, sed etiam in omnium spiritualium et saecularium, cuiuscunque status et conditionis existant, per palatinos fieri debet; facta vero per consules civitatum et oppidorum servari custodiri et exequi debet. Qui quidem consules transgressores quatuordecim marcis punient, palatino solvendis. Palatinus autem consules, officium negligentes sibi commissum, totiens quotiens deliquerint, centum marcis puniet; quarum centum marcarum duas partes fisco nostro applicamus et tertiam partem palatino damus. Ubi vero palatinus deliquerit et officium suum quaecumque neglexerit, promittimus ipsum puniendum centum marcis, fisco nostro applicandis, quotiens de hoc compertum habuerimus.

[6]. **De panno, pipere et croco.** Statutum autem de croco, pipere et panno, quondam institutum³, abrogamus praesentibus.

[7]. Ut concordia passim inter omnes conservetur, statuimus, ut coloni, qui desertis agris a dominis suis ad inquilinatus civitatum et oppidorum fugiunt, cum repetuntur, dominis suis vel per capitaneos vel civitatum officiales restituantur sub poenis regalibus, vel cogantur desertos agros aliis possessoribus idoneis loco sui collocare. Reliquos vero inquilinos, sine iniuria cuiuspiam manentes, tolerandos decernimus. Statutum autem, quod de filiis kmethonum antehac conditum est⁴, in robore relinquimus.

[8]. **Conventus in Radzyeyow.** Petitioni terrarum Brestensis et Iunivladislaviensis consentiendo constituimus, ut utrique terrae conventum unum terrestrem in Radzyeyow celebrandum deinceps instituamus^h.

[9]. **De progressu ad bellum.** Quodam abusu frequentatum est, quod nobilitas sine ordine ad bellum, dum generalis expeditio moveretur, transibat, constitutionem vetustam non observando⁵; decernimus itaque, statuto

quis vero alia inusitata forma res mechanicas habere voluerit, eas sic solvet, uti cum artifice convenire poterit. Haec autem constitutio non solum in nostris civitatibus et oppidis, sed etiam in omnium spiritualium et saecularium, cuiuscunque status et conditionis existant, per palatinos fieri debet; facta vero per consules civitatum oppidorumque servari, custodiri et exequi debet. Qui quidem consules transgressores quatuordecim marcis punient, palatino solvendis. Palatinus autem consules, officium negligentes sibi commissum, totiens quotiens^e deliquerint, centum marcis puniet; quarum duas partes fisco nostro applicandas et tertiam partem palatino damus. Ubi vero palatinus deliquerit et officium suum quaecumque neglexerit, promittimus ipsum puniendum centum marcis, fisco nostro applicandis, quotiens^f de hoc compertum habuerimus.

De colonis fugitivis restituendis. Ut concordia [...] ^g.

Conventus in Radzieiow Brestensi et Iunivladislaviensi terris deinceps indicendus. Petitioni terrarum Brestensis et Iunivladislaviensis consentientes constituimus, ut utrique terrae unum conventum in Radzieiow celebrandum, deinceps instituamus.

De progressu ad bellum. Quodam abusu frequentatum est, quod Nobilitas sine ordine ad bellum, dum generalis expeditio moveretur, transibat, constitutionem vetustam non observando; decernimus itaque, statuto veteri in-

^e toties quoties *VL*.

^f quoties *VL*.

^g *Dalej jak w tekście z 1510 r.*

^h instituamusque *MK*₂.

³ *Por. wyżej: konstytucje sejmu koronacyjnego krakowskiego 1507 r., II, art. 2 i 3.*

⁴ *Por. wyżej: statuty piotrkowskie z 1496 r., art. 49.*

⁵ *Idzie tu o przepis statutów Kazimierza Wielkiego: De terrigenis ad bellum transeuntibus damna villanis inferentibus, Polskie statuty ziemskie, s. 93, art. 80. Dalsze normy dotyczące tego problemu zestawil O. Balzer, CIP, t. III, s. 108, przypisy do tekstu nr 51.*

veteri innitendo, ut castellani districtus suos ad locum, in restibus per nos designatum, sine hominum iniuria et incommodo ducant; quibus quidem auctoritatem damus eos puniendi, qui temerarie excessus facerent et dampna hominibus inferrent, ordinationes antiquas in comparando victu non observantes. Quod si castellani officium suum in hoc exequi neglexerint et in protectione dampna non prohibuerint, tunc tenebuntur dampna passis dampna solvere; si reos nobis non detulerint, tunc et nobis pro poena negligentiae quatuordecim marcas solvent. Palatini vero cum castellanis ordinabunt districtus et castellanis eosdem ducendos dividunt et deputabunt, praesertim in Maiori Polonia, ubi nihil hoc modo ordinatum fuisse reperitur. Dum vero castellanus cum districtu suo movere se voluerit ad bellum, ut omnes una pergant, debet castellanus locum suo districtui deputare, et in loco competenti tentorium suum extendere et quatuor diebus in eodem loco immorari, et tandem progredi sine hominum iniuria, victualia quaevis, ut statuto cautum est, solvendo. Et cum ad locum in restibus designatum venerit, palatino suo eum districtum, quem ducit, consignabit⁶.

nitendo, ut castellani districtus suos, ad locum in restibus per nos resignatum, sine hominum iniuria et incommodo ducant. Quibus quidem auctoritatem damus eos puniendi, qui temerarie excessus facerent et damna hominibus inferrent, ordinationes antiquas in victu comparando non observantes. Quodsi castellani officium in hoc neglexerint exequi, et in protectione damna non prohibuerint, tunc tenebuntur damna passis solvere; si reos nobis non detulerint, tunc nobis pro poena negligentiae quatuordecim marcas solvent. Palatini vero cum castellanis eos ducendos dividunt et deputabunt, praesertim in Maiori Polonia, ubi nihil hoc modo ante ordinatum fuisse reperitur. Dum vero castellanus cum districtu suo movere se voluerit ad bellum, ut una omnes pergant, debet castellanus locum suo districtui deputare et in loco competenti tentorium suum extendere et quatuor diebus in eodem loco immorari, et tandem progredi sine hominum iniuria, victualia quaevis, ut statuto cautum est, solvendo. Et cum ad locum in restibus designatum venerit, palatino suo eum districtum, quem duxit, consignabit.

[10]. **De officialibus impossessionatis.** Aequitatem circa vetustas constitutiones servando, demandabimus deinceps illud statutum debitae executioni, ut, quibus dignitates et officia terrestria conferemus, possessionati sint⁷. Et si cui impossessionato ob aliquod insigne meritum dignitatem vel officium dederimus, idem teneatur esse possessionatus ab accepto officio in medio anno, sub amissione dignitatis vel officii. Eos autem, qui nunc impossessionati essent et dignitates vel officia tenerent, si se hinc ad medium annum possessionatos non fecerint, dignitate vel officio privabimus.

[11]. **De navigatione in Gedanam.** Utilitatem communem promovere volentes, dabimus operam, ut navigationem liberam in Gedanam praeter Thoruny faciamus iuxta statuta vetusta⁸, et commissuri sumus reverendo domino Lucae episcopo Varmiensi ac magnifico Ambrosio Pampowski palatino Siradiensi et capitaneo Marienburgensi, ut eandem fluitationem evincant, quantocius fieri poterit.

[12]. **De solvendo teloneoⁱ aquatico per nobiles.** Teloneum autem aquaticum solvendum per nobiles iuxta statutum antiquum⁹ relinquimus, ut videlicet frumentum ducens per se vel

ⁱ Tu i dwukrotnie poniżej: tholoneo, theloneo, theloneum, theloneatores MK₂.

⁶ Wyzyskane tu zostało: Senatusconsultum de ordine in progressu bellico servando z 1509 r. (por. CIP, t. III, nr 48, s. 97-99).

⁷ Przepisy dotyczące tego zagadnienia zestawil O. Balzer, CIP, t. III, nr 51, s. 108.

⁸ Por. wyżej statuty piotrkowskie z 1496 r., art. 44 i 45.

⁹ Zwolnienie szlachty od cel wodnych por. wyżej, konstytucje sejmu piotrkowskiego 1504 r., art. 6, a także statuty piotrkowskie z 1496 r., art. 52 i 65.

factorem suum iuret, quod cum frumentis^j proprii laboris navigat. Et hoc teloneatores observabunt^k sub poena nostra^k.

[13]. **De teloneis novis.** Consiliariis vero censentibus ac nuntiis communitatum poscentibus, ut fiscus noster communis relevetur, telonea in conventu anni transacti constituta a mercibus pretiosis, puta cera, piscibus, cremelino, equis, anguillis, melle et cetera id genus, quae extra regnum ducuntur¹⁰, in suo robore relinquimus ad tempus arbitrio nostro concessum¹¹.

[14]. **De sale vehendo.** Novas inventionem abrogando de consilio consiliariorum nostrorum, quae anteactis temporibus constituebantur¹², thesauro communi contrarias, salem Cracoviensem in pristinum statutum et ordinem, statutis vetustis innitendo¹³, reducendum decrevimus, ne zuppae Cracovienses periclitentur in detrimentum reipublicae. Atque ideo innitendo vetustis constitutionibus, mandamus omnibus capitaneis, quatenus debitum officii exerceant in prohibendo peregrino et extraneo sale, quodcunque duceretur ad ea loca, ubi usus salis Cracoviensis esse consuevit, sub poenis super capitaneos, tam oppignoratos capitaneatus habentes, quam liberos, iam pridem constitutis¹⁴.

[15]. **De resignationibus et inscriptionibus.** Decrevimus ad petitiones nuntiorum Maioris Poloniae, ut resignationes et^m inscriptiones reformationesque coram capitaneo Maioris Poloniae generali more antiquo fiant, in palatinatibus Posnaniensi et Calissiensi duntaxat.

[16]. **De libris terrestribus Maioris Poloniae.** Errores vetustos abolere volentes et statuta ob id condita approbantes¹⁵, decernimus, ut capitanei Maioris Poloniae generales, sive post mortem, sive per immutationem, libros actorum officii sui, suos et quoscunque alios praedecessorum suorum, iuxta constitutionem vetustam in praetorio Posnaniensi in conclavi reponant et restituant. Et mandamus

De non admittendo sale externo. Novas adinventiones abrogando, de consilio consiliariorum nostrorum, quae anteactis temporibus constituebantur, thesauro communi contrarias, salem Cracoviensem in pristinum statutum et ordinem, statutis vetustis innitentes, reducendum curavimus, ne Zuppae Cracovienses periclitentur in detrimentum Reipublicae. Mandamus omnibus capitaneis, quatenus debitum officii sui exerceant in prohibendo peregrino et extraneo sale, quocunque duceretur ad ea loca, ubi usus salis Cracoviensis esse consuevit, sub poenis super capitaneos, tam oppignoratos capitaneatus habentes, quam liberos, iam pridem constitutis.

De resignationibus et inscriptionibus coram capitaneo Maioris Poloniae. Decernimus [...]^l.

De libris capitaneorum Maioris Poloniae in praetorio civitatis Posnaniensis conservandis. Errores [...]ⁿ.

^j frumento VL.

^k poena sub nostra VL.

^l Dalej jak w tekście z 1510 r.

^m MK₂.

ⁿ Dalej jak w tekście z VL. 1510 r.

¹⁰ Por. wyżej konstytucje sejmu piotrkowskiego 1509 r., nr III i IV.

¹¹ Dotyczy tego norma uchwalona na tymże sejmie, nr II.

¹² Por. wyżej konstytucje sejmu piotrkowskiego 1509 r., nr I i II.

¹³ Dotyczyły tego statuty piotrkowskie z 1496 r., art. 56.

¹⁴ Dotyczyły tego konstytucje sejmu koronacyjnego krakowskiego z 1507 r., art. 12.

¹⁵ Por. wyżej statuty piotrkowskie z 1496 r., art. 88 i 89.

sub poena centum marcarum, ut omnes, quicunque libros quorumcunque capitaneorum eorum, qui capitaneatum Maioris Poloniae quondam administrarunt, infra hinc et festum sancti Joannis Baptistae proxime futurum [24 VI 1510] restituant et in praetorio reponant, ut praemisum est. Capitaneus autem modernus sit obligatus facere diligentiam in exquirendis libris huiusmodi. Quos quidem, si qui restituere noluerint, ^{o-o}totiens quotiens^o moniti fuerint, poenam centum marcarum, ^{p-p}fisco applicandam nostro^p, solvere irremissibiliter teneantur. Si vero quis eiusmodi libros se non habere contenderit, iureiurando id probare tenebitur, quod eos non habeat, neque ^{q-q}scit de eis^q.

[17]. **De scultetis spiritualium servire debitorum.** Licet saeculares poposcerint, ut sculteti spiritualium iuxta ius commune bellum serviant¹⁶, tamen, dominorum spiritualium supplicationi annuentes, admisimus, ut super hac re deliberent in synodo futura, et tandem in futura conventionem respondeant.

[18]. **De testamentis condendis.** Pietatem sanctam opprimere nolentes, sed eam summo favore prosequi cupientes, decernimus, ut testamenta condantur iuxta veterem constitutionem, ex more antiquitus servatam¹⁷, de bonis mobilibus. Immobilia autem bona, tam haereditaria quam oppignorata, de defensione reipublicae minuatur, testamentali ordinationi minime subiecta esse debent. Secus de bonis regalibus; eadem enim propter reipublicae commodum nobis in parte vel in toto testamento legari poterint.

[19]. **De iudiciis spiritualibus.** Concordiam, quae mater incrementi est, conservare volentes inter spirituales et saeculares personas, prohibemus deinceps, ne saeculares personae sexus utriusque iudiciis spiritualibus se implicent pro re saeculari vel debito contracto vel contrahendo, nec aliquis saecularis saecularem pro re mere saeculari in ius spirituale convenire audeat.

^{o-o} toties quoties VL.

^{p-p} fisco nostro applicandam VL.

^{q-q} de eis scit VL.

^r Dalej jak w tekście z 1510 r.

¹⁶ Przytoczone tu są statuty Kazimierza Wielkiego: De scultetis tam spiritualium quam saecularium personarum et ipsorum bellica expeditione. Por. Polskie statuty ziemskie, s. 66, nr 7.

¹⁷ Zdaniem O. Balzera (CIP, t. III, s. 111, przypis nr 19 do tekstu 51), w zbiorach dawniejszego prawa, na których opierano się w czasach Zygmunta I, nie było wyraźnych postanowień ustawowych o ograniczeniach w czynieniu testamentów; wspomniana tu więc vetus constitutio, ex more antiquitus servata, pojmowana może być jako dawny zwyczaj.

De testamentis condendis. Pietatem sanctam opprimere nolentes, sed eam summo favore prosequi cupientes, decernimus, ut testamenta condantur iuxta veterum constitutionem, ex more antiquitus servato, de bonis mobilibus. Immobilia vero bona, tam haereditaria quam oppignorata (ne defensione Reipublicae minuatur), testamentali ordinationi subiecta, minime esse debent. Secus de bonis regalibus, eadem enim propter Reipublicae commodum, nobis in parte vel in toto testamento legari poterint.

Ut homines saeculares ad iudicia spiritualia, pro re mere saeculari non evocentur. Concordiam, [...] ^r.

[20]. **Quaestus notariorum terrestrium.** Sapientes controversiam, quae in iudiciis saecularibus evenire solet de quaestu notariorum terrestrium, relinquimus in robore statutum regis Casimiri in Opoka factum¹⁸.

[21]. **De conventu in Skrzin.** Saepius negotia reipublicae negliguntur, cum particulares conventus in locis remotioribus ab hic districtibus, qui longe distant, per nos instituuntur. Cum autem oppidum Opathoviense longe distet a districtibus Radomiensi et Opocznensi, in quo communis conventus terrarum Sandomiriensium celebrari consueverat, rationabilibus petitionibus nuntiorum permoti decernimus, ut posthac Radomiensis et Opocznensis districtus terrigenis in Skrzin oppido conventus particularis constituatur, ita tamen, quod idem eodem teneantur mittere nuntios tam ad conventionem Novae Civitatis Corczin, quam etiam ad generalem.

[22]. **De poena contra homicidas instituta, sive sint possessionati sive non.** Homicidia voluntaria et notoria, quae postposito Dei timore ac cum nostro dedecore in regno nostro inoleverunt, ut a temerariis, omni iustitia atque publica honestate procul pulsa, diversis modis in diversi ac cuiuslibet status, ordinis ac dignitatis homines crebris vicibus impune, prout hoc triennio hactenus a tempore felicitis nostrae coronationis, patrata sunt, petiti a consiliariis regni nostri status utriusque universis et a nuntiis, hic ex omnibus terris congregatis, compescere, punire et remove volentes, de omnium praefatorum consiliariorum nostrorum consensu et approbatione, ad quinque annos hinc duraturum tale statutum condidimus, in omnes noxios irremissibiliter exercendum, videlicet: Cum contigerit, quod aliquis homo nobilis hominem nobilem in domo sive in strata publica aut in loco aliquo, data opera interfecerit, promittimus et spondemus, veteri statuto de simili homicidio tantisper, quamdiu istud, ut praemissum est, durare debet, abrogato¹⁹, talem homicidam, cum primum a capitaneo, in cuius capitaneatu scelus patratum fuerit, cum castellano vel iudice vel succamerario eiusdem terrae nobis nuntiatum fuerit, sive aliunde ad nostram cognitionem venerit, ad nostram praesentiam ubicunque cum curia

¹⁸ Dalej jak w tekście z 1510 r.

¹⁸ Przywileje niezawskie. Por. wyżej tekst zatwierdzenia w statutach piotrkowskich z 1496, art. 18.

¹⁹ Por. statuty piotrkowskie z 1496 r., art. 75-78.

Restrigitur nimia exactio notariorum terrestrium. Sapientes [...]s.

Poena contra homicidas statuta, sive sint possessionati sive non. Homicidia voluntaria et notoria, quae postposito Dei timore ac cum nostro dedecore in Regno nostro inoleverunt, et a temerariis omni iustitia atque publica honestate procul pulsa, diversis modis in diversi ac cuiuslibet status, ordinis ac dignitatis homines crebris vicibus impune, hoc triennio hactenus a tempore nostrae felicitis coronationis patrata sunt, petiti a consiliariis Regni nostri status utriusque universis et a nuntiis, hic ex omnibus terris congregatis, compescere, punire et remove volentes, de omnium praefatorum consiliariorum nostrorum consensu et approbatione, ad quinque annos hinc duraturum tale statutum condidimus, in omnes noxios irremissibiliter exercendum. Videlicet, cum contigerit, quod aliquis homo nobilis, hominem nobilem in domo, sive in strata publica, aut in loco aliquo, data opera interfecerit, promittimus et spondemus, veteri statuto de simili homicidio tantisper, quamdiu istud, ut praemissum est, durare debet, abrogato, talem homicidam cum primum a capitaneo, in cuius capitaneatu scelus patratum fuerit, cum castellano et iudice, vel succamerario eiusdem terrae nobis nuntiatum fuerit, sive aliunde ad nostram cognitionem venerit, ad nostram praesentiam, ubicunque cum curia

nostra tunc feliciter constituti fuerimus, litterali citatione advocare. Citatio vero ab oblatione per duos nobiles et ministerialem continebit in se terminum sex hebdomadarum. Cumque talis homicida coram nobis comparuerit, et de eius facinore nobis, ut praemisum est, constiterit, eundem irremissibiliter carcere turre, anno et sex hebdomadarum [spatio]^t, puniemus et punire promittimus, in primo termino tanquam peremptorio contra ipsum sententia promulgata; a quo termino nequaquam eidem ad terram seu districtum appellare licebit. Et cum homicida, ut praemisum est, carceris poenam expleverit, tenebitur proximis interfecti centum viginti marcas pecuniarum pro capite in continenti solvere, aut in bona aequivalentia realem dare intromissionem, aut tamdiu in carcere sedere, quamdiu non solverit. Et si contingeret, quod homicida citatus coram nobis non compareret, si idem extiterit possessionatus, bonis suis omnibus, per nos fisco regio applicandis, privabitur, et denique erit obligatus ad subeundam poenam praefatam, cum in manus inciderit. Et cum punitus per nos sufficienter fuerit et capitis pretium persolverit, bona sibi per nos recepta restitui debent. Similiter^u, si homicida impossessionatus et citatus pro crimine huiusmodi per litteras nostras in parochia, ad quam pertinet, contumaciter coram nobis non comparuerit, debet publico edicto infamis pronuntiari et hostis patriae iudicari. Et quicumque tali favores praestiterit, ipsum apud se servando vel secum conversationem habendo, infamis habendus est tamdiu, quamdiu se non expurgaverit, et ea poena puniendus, quam ille ferre debuit. Si vero talis homicida carceri inclusus ibidem moreretur, non tenebitur successoribus solutionem pro capite impendere. Capitanei, sive oppignoratos, sive liberos capitaneatus habentes, si nobis tales homicidas tempestive non detulerint, a nobis poena irremissibili punientur. Videlicet cogentur illi, qui oppignoratos capitaneatus habent, solvere nobis centum marcas pecuniarum totiens, quotiens ante sex menses nobis eiusmodi homicidas non patefecerint facinusque ipsum subticuerint; liberos autem capitaneatu privabimus. Capitaneo vero se expurgandi proprio iuramento, quod ei de tali homicidio non cons-

nostra tunc feliciter constituti fuerimus, litterali citatione advocare. Citatio vero ab oblatione per duos nobiles et ministerialem, continebit in se terminum sex hebdomadarum. Cumque talis homicida coram nobis comparuerit, et de eius facinore nobis, ut praemisum est, constituerit, eundem irremissibiliter carcere turre, anno et sex hebdomadarum spatio puniemus et punire promittimus, in primo termino tanquam peremptorio contra ipsum sententia promulgata; a quo termino nequaquam eidem ad terram seu districtum appellare licebit. Et cum homicida, ut praemisum est, carceris poenam expleverit, tenebitur proximis interfecti centum viginti marcas pecuniarum pro capite in continenti solvere, aut in bona aequivalentia realem dare intromissionem, aut tamdiu in carcere sedere, quamdiu non solverit. Et si contingeret, quod homicida citatus coram nobis non compareret, si idem extiterit possessionatus, bonis suis omnibus per nos fisco regio applicandis, privabitur et denique erit obligatus ad subeundam poenam praefatam, cum in manus inciderit. Et cum punitus per nos sufficienter fuerit et capitis pretium persolverit, bona sibi per nos recepta restitui debent. Similiter, si homicida impossessionatus et citatus, pro crimine huiusmodi per litteras nostras in parochia, ad quam pertinet, contumaciter coram nobis non comparuerit, debet publico edicto infamis pronuntiari et hostis patriae iudicari. Et quicumque tali favores praestiterit, ipsum apud se servando et secum conversationem habendo, infamis habendus est tamdiu, quamdiu se non expurgaverit et ea poena puniendus, quam ille ferre debuit. Si vero talis homicida carcere inclusus ibidem moreretur, non tenebitur successoribus solutionem pro capite impendere. Capitanei autem, sive oppignoratos, sive liberos capitaneatus habentes, si nobis tales homicidas tempestive non detulerint, a nobis poena irremissibili punientur. Videlicet cogentur illi, qui oppignoratos capitaneatus habent solvere nobis centum marcas pecuniarum toties, quoties ante sex menses nobis eiusmodi homicidas non patefecerint, facinusque ipsum subticuerint; liberos autem capitaneatu privabimus. Capitaneo vero se expurgandi proprio iuramento, quod ei de tali homicidio non cons-

^t Wyrz opuszczony tylko w MK₂.

^u Obok tego ustępu na marginesie MK₂ dopisano: De impossessionato homicida.

titerit, concedemus, ubi id opus esset, facultatem. Homicidium^v autem, quod alicui, se defendendo, dum invaditur per aliquem, committere acciderit, taliter iudicandum procedemus, videlicet citabimus ad praesentiam nostri homicidam, ubicunque tunc fuerimus, eundemque, cum comparuerit, iuxta qualitatem homicidii commissi ex arbitrio nostro iudicabimus, seu expurgationem eidem decernemus. Si vero citatus non comparuerit, ita puniendus declaratur, ut est in articulo homicidii voluntarii et notorii praemisum²⁰.

[23]. **De homicidiis ante patratiss.** Decernimus etiam, omnium consiliariorum et nuntiorum^x consensu et consilio, a tempore felicitis nostrae coronationis usque hactenus omnes homicidas eiusmodi, ut praemisum est, modo praedicto aggrediendos et puniendos, ne malefactis temperasse videamur²¹.

[24]. **De malefactoribus.** Statutum autem serenissimi olim Alexandri regis de malefactoribus et praedonibus sive ipsorum fautoribus, in Radomiensi conventu quondam editum²², abhinc ad quinque annos exercendum etiam et exequendum, consiliariis nostris id ipsum suadentibus et petentibus, promittimus et pollicemur. De quibus etiam capitanei locorum nos certiores facere teneantur, registra examinum nobis tradendo, sub poena praemissa²³.

[25]. **De violatoribus nuntiorum vel aliarum personarum.** Item contra eos, quorum licentia eo usque progressa est, uti iam promiscue sive in viis publicis, sive in villis et oppidis, non solum privatas, sed etiam publicas personas violare non formidant, itaque talium hominum insolentiam^{aa} cohibere et coercere^{aa} volentes, cum consilio omnium regni consiliariorum statuimus et decernimus, ut quicunque^{ab} praelatos et barones^{ab}, consiliarios regni status cuiuslibet, et item nuntios, sive nostros, sive terrestres, nostra ac reipublicae negotia obeuntes, ad conventus publicos, sive terrestres, sive generales profi-

titerit, concedemus, ubi id opus fuerit, facultatem. Super homicidio autem, quod alicui se defendendo, dum invaditur, per aliquem committere acciderit, talem progressum servabimus; videlicet citabimus homicidam ad praesentiam nostram, ubicunque tunc fuerimus, eundemque, cum comparuerit, iuxta qualitatem homicidii commissi, ex arbitrio nostro iudicabimus, seu expurgationem eidem decernemus. Si vero citatus non comparuerit, ita puniendum declarabimus, ut est in articulo homicidii voluntarii et notorii praemisum.

De homicidiis ante commissis. Decrevimus [...]w.

Executio statuti serenissimi olim regis Alexandri de malefactoribus prorogatur ad quinque annos. Statutum [...]y.

Poenae statuta contra violatores consiliariorum et nuntiorum, ad conventus publicos proficiscentium. Item contra eos [...]z.

^v Obok tego ustępu na marginesie MK₂ dopisano: Homicidium casuale quomodo practicandum.

^w Dalej jak w tekście z 1510 r.

^x Nuntiorum VL.

^y Dalej jak w tekście z 1510 r.

^z Dalej jak w tekście z 1510 r.

^{aa-aa} cohibere coercereque VL.

^{ab-ab} praelatos, barones et VL.

²⁰ Dotyczy tego norma uchwalona na tymże sejmie, nr II, 2.

²¹ Ibidem, nr II, 2.

²² Por. wyżej konstytucję sejmu radomskiego 1505 r., art. 4.

²³ Dotyczy tego norma uchwalona na tymże sejmie, nr II, 3.

ciscentes, et in iisdem conventibus manentes, sive ab eisdem in domos suas redeuntes, quatuor septimanis ante conventus, et post aliis quatuor septimanis, sive in viis, sive in villis et oppidis quoquomodo in vadere et violare ausus fuerit, crimine laesae Maiestatis reus iudicabitur. Idem vero de his, qui in iudiciis, sive ordinariis, sive commissariis, consiliarios, iudices vel officiales, publica officia exercentes, violare praesumpserint, taliter erit intelligendum, ut eiusdem criminis laesae Maiestatis obnoxii iudicentur²⁴.

[26]. **De beneficiis per plebeos non acceptandis.** Ad tollendas murmuraciones universae nobilitatis, quae plerumque fiunt propter plebeos, qui exquisitis conatibus se ad ecclesias cathedrales recipi procurant, decrevimus statuta, quae contra plebeos et cortisanos a praedecessoribus nostris sancita sunt²⁵, in suo robore observanda, decernimusque et volumus, ut eadem debitae executioni, quotiens opportunum fuerit, etiam per officiales nostros demandentur, sub poenis in officiales institutis.

[27]. **De quibus bonis personalis profectio ad bellum fieri debet.** Statuto vetusto innitentes²⁶ constituimus, ut terrigenae, in diversis terris domicilia habentes, omni tamen fraude summota, bellico servitio satisfaciant ex eis bonis propria persona, ubi eos restes praevenerint, de aliis autem bonis expeditione congruenti; at vero secus facienti fraus et dolus non patrocinabitur.

[28]. **De restauratione Ripin oppidi.** Petentibus nos terrae Dobrinensis nuntiis, ut oppidum Rippin instaurare faceremus, constituimus tenutario demandandum, ut instaurationi eiusdem oppidi det operam, alias ipsum puniendum decrevimus iuxta statutum.

[29]. **De transgressoribus telonei novi a bobus aut cutibus etc.** Cum in eos severius animadverti oporteat, qui in fraudem redituum reipublicae licentios[i]us delinquant, decrevimus consiliariis censentibus quemlibet, quicumque teloneum ad utilitatem reipublicae institutum, puta a bobus, a cutibus et aliis rebus similibus, transire et fraudare ausus fuerit, boves extra

Conservantur in suo robore priores constitutiones contra plebeios et Romanistas editae. Ad tollendas murmuraciones universae nobilitatis, quae plerumque fiunt propter plebeios, qui exquisitis conatibus se ad ecclesias cathedrales recipi procurant, decernimus: statuta, quae contra plebeios et cortisanos a praedecessoribus nostris sancita sunt, in suo robore observanda, decernimusque et volumus, ut eadem debitae executioni, quoties opportunum fuerit, etiam per officiales nostros demandentur, sub poenis in officiales institutis.

De quibus bonis personalis profectio ad bellum fieri debet. Statuto vetusto innitentes constituimus, ut terrigenae in diversis terris domicilia habentes, omni tamen fraude submota, bellico servitio ex eis bonis, ubi eos restes praevenerint, propria persona, de aliis autem bonis, expeditione congrua satisfaciant; at vero secus facienti, fraus et dolus non patrocinabitur.

De transgressoribus novi telonei. Cum in eos severius animadverti oporteat, qui in fraudem redituum reipublicae licentios[i]us delinquant, decernimus, consiliariis nostris censentibus, quemlibet, quicumque teloneum ad utilitatem reipublicae institutum, puta a bobus, a cutibus et aliis rebus similibus, transire et fraudare ausus fuerit, boves extra regnum

²⁴ *Ibidem*, nr II, I.

²⁵ *Por. statuty piotrkowskie z 1496 r., art. 54 i 55, oraz konstytucje sejmu radomskiego 1505 r., art. 12.*

²⁶ *Przytoczone tu są Statuty Kazimierza Wielkiego: De eo quod milites et nobiles ad expeditionem bellicam sunt obligati. Por. Polskie statuty ziemskie, s. 105, nr 120.*

regnum expellendo et cutes educendo, teloneo non soluto, puniendum pro tanto excessu et crimine peculatus in bonis et rebus, ad nos citatum^{ac}, iuxta arbitrium nostrum. Nec minus eos, quorum permissione, favore et consilio, praesertim officiales et terrigenas, in finibus undequaque residentes, pro huiusmodi fraude, ut supra, puniemus, quandoquidem facientes et consentientes pari poena puniendi sunt. Et hoc statutum se extendere debet non solum ad futura, sed etiam praeterita prohibita puniendum decernit²⁷.

[30]. **De inscriptionibus in bonis regalibus factis.** Ambiguitates abolere volentes, quae plerumque, dum inscriptiones super bonis regalibus seu privilegia coram nobis reproducentur, emergebant, determinamus, innitendo veteri consuetudini dudum practicatae, quod quaecunque specificata in privilegio vel in inscriptione nominatim fuerint, illa eadem tenenda sunt; eandemque specificationem si quae generalitas sequitur, ad praefatam specificationem duntaxat referenda est, et non ad alia. Sed ubi specialis mentio in privilegio vel in inscriptione de teloneo^{ac}, de curru bellico, de exactione duorum grossorum, de statione et iure patronatus facta non est, iuri regio reservatum^{af} esse cognoscitur. Inscriptiones autem, quae generaliter fiunt, nihil specificando, sed omne dominium in personam transferendo, omnia in se complectuntur et possessori attribuuntur.

[31]. **De consensu in vendendis scultetiis, advocatiis et molendinis.** Saepenumero advocati, sculteti et molendinatos iuri dominorum suorum per ignorantiam detrahare consueverant, et vendebant vel oppignorabant advocatias, scultetias et molendina in toto vel in parte absque consensu dominorum suorum. Quapropter constituimus, ne hoc facere audeant amplius sub amissione summae, pro qua vendiderint vel oppignoraverint, fisco domini sui, in bonis vero nostris nobis applicandae. Petentibus autem ad oppignorandum consensum non negabimus, sine tamen incommodo nostro; et cancellaria non amplius recipere debet a consensu, quam a centum florenis quindecim grossos. Idem, ut supra de advoca-

expellendo, et cutes educendo, teloneo non soluto, puniendum pro tali excessu et crimine peculatus, in bonis et rebus, ad nos citatum, iuxta arbitrium nostrum nec minus eos, quorum permissione, favore et consilio, praesertim officiales et terrigenas in finibus undequaque residentes, pro huiusmodi fraude, ut supra, puniemus, quandoquidem facientes et consentientes pari poena puniendi sunt, et hoc statutum se extendere debet non solum ad futura, sed etiam praeterita.

Quomodo litterae et inscriptiones in bonis regiis interpretandae. Ambiguitates [...]ad.

Sculteti, advocati [et] molendinatos, scultetias, advocatias et molendina sua absque consensu dominorum suorum alienare et obligare non debent nec possunt. Saepenumero advocati, sculteti et molendinatos, iuri dominorum per ignorantiam detrahare consueverant et vendebant vel oppignorabant advocatias, scultetias et molendina in toto vel in parte, absque consensu dominorum suorum. Quapropter constituimus, ne hoc amplius facere audeant, sub amissione summae, pro qua vendiderint vel oppignoraverint, fisco domini sui, in bonis vero nostris nobis applicandae. Petentibus autem ad oppignorandum, consensum non negabimus, sine tamen incommodo nostro. Et cancellaria non amplius debet reci-

^{ac} citatus MK2.

^{ad} Dalej jak w tekście z 1510 r.

^{ac} teloneo VL.

^{af} observatum VL.

²⁷ Por. wyżej konstytucje sejmu piotrkowskiego 1509, nr IV oraz na sejmie 1510 r., II, 4.

tiis scultetiisque constitutum, et de molendinatoribus et molendinis observandum decernimus. pere a consensu, quam a centum florenis, quindecim grossos^{ag}.

[32]. Et quae quidem omnia praemissa rata et firma in omnibus punctis, conditionibus et articulis habentes, de certa scientia nostra et consiliariorum regni nostri status utriusque ac nuntiorum singularum terrarum consensu decernimus robur debitae firmitatis obtentura. In cuius rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est subimpressum. Actum in conventionione generali Pyotrковиensi, feria sexta proxima ante dominicam Reminiscere [22 II] anno Domini 1510, praesentibus tunc eiusdem regni nostri consiliariis spiritualibus et saecularibus et terrarum nuntiis.

Datum per manus reverendi in Christo patris [domini Mathiae episcopi Premisliensis et regni nostri vicecancellarii, sincere nobis dilecti]^{ah}. Relatio eiusdem.

II. LITTERAE REGIAE [AD STANISLAUM DE CHODECZ, MARSALCUM REGNI, LEOPOLIENSEM ET CAMENECENSEM CAPITANEUM ET AD OMNES CAPITANEOS], DE PUBLICANDIS CONSTITUTIONIBUS CONVENTIONIS PETRICOVENSIS, PRAECIPUE VERO DE HOMICIDIIS ET TELONEIS^a

Sigismundus Dei gratia etc., magnifico^b N.^c, marsalco regni nostri, Leopoliensi et Camenecensi capitaneo, sincere nobis dilecto, gratiam nostram [regiam], in absentia eius vicecapitaneis N.^d Magnifice sincere nobis dilecte.

Conventum hunc praesentem cum consiliariis nostris ac terrarum nuntiis ita necessitate reipublicae exigente celebrantes, quasdam constitutiones omnium unanimi consensu fecimus, quae^e probis ac^f pacifice viventibus securitatem et consolationem conservaturae sunt, et licentiosos temerariosque refrenaturae. Ne autem cuiquam liceat se suaque delicta excusare per ignorantiam, atque etiam ne Tua Sinceritas^g allegare possit se ignorasse, quae ad suum officium essent constituta, praesentibus eidem^h denuncianda breviter^h putavimus, ut Tua Sinceritas [quoque] in capitaneatu suo edici eadem faciat.

[1]. In primis, ut nemo audeat consiliarium status et conditionis cuiuscunque, publicum officium exercentem, vel ad conventum generalem siveⁱ particularem, et similiter nuntium terrae, vel nostrum, ad nos seu quocunque alibi euntem, et officiis peractis publicis, vel nostris,

^{ag} Na tym kończy się tekst tej konstytucji w VL. Opuszczono nie tylko ostatnie zdanie, ale i formułę końcową, figurującą w MK₂, tu zaznaczoną pod numerem: [32].

^{ah} Tekst ujęty w nawias został w MK₂ opuszczony i zamiast tego podano tam: etc. O. Balzer uzupełnił to na podstawie zwykłych formuł, występujących w sąsiednich tekstach MK₂.

^a Taki właśnie tytuł tego aktu por. MRPS, cz. IV, vol. 2, nr 9417.

^b W tekście, zawartym w G. Chęc., Inscr. divers. actor., t. 2, a adresowanym do Stanisława Szafranca, występuje określenie: generoso.

^c W MK₂: Stanislao de Chodecz. W G. Chęc.: Stanislao Schafranyecz de Pieskowa Skala. Stanisław z Chodcza tytułowany jest jako marsalcus regni nostri, Leopoliensis et Camenecensis capitaneus, gdy Stanisław Szafraniec występuje jako Sandomiriensis et Chanczinensis capitaneus.

^d Vicecapitaneo Chanczinensi G. Chęc.

^e quo G. Chęc.

^f et G. Chęc.

^g Taki tytuł występuje konsekwentnie w MK₂ gdyż Stanisław z Chodcza piastował godność koronną. W G. Chęc., adresowanym do Stanisława Szafranca, występuje tu i poniżej tytuł: Fidelitas.

^{h-h} breviter denuncianda MK₂.

ⁱ vel MK₂.